

est meritum, et beatitudo ejusdem rationis est, et in ea est æqualitas, etiam conditiones meriti ejusdem rationis esse debent, et in eis etiam debet servari æqualitas, seu proportio. Hinc ergo recte colligimus, quod sicut hominibus proposita est visio, et bravium suorum certaminum, ita et Angelis, et consequenter utrisque esse promissam sub conditione meritorum: item in utrisque esse necessariam gratiam sanctificantem, et auxiliantem libertatem, ac honestatem supernaturalem operum ad talia merita. Et obiter ex eodem principio colligitur, necessarium esse statum viæ ad meritum beatitudinis, et consequenter improbatum opinio eorum, qui dixerunt Angelis datam esse beatitudinem propter opera prævisa in ipso statu beatitudinis, futura, scilicet ministeria, quæ Angeli ex obedientia Dei pro salute hominum exhibent. Quod docuit Magister, in 2, dist. 5, quem pauci ex antiquis scholasticis secuti sunt. Contra hanc vero sententiam dicendum est ex professo, in lib. seq., c. 3, nunc enim nihil nobis obstat. Nam suppositis principiis positus, scilicet quod Angeli sancti non fuerunt semper beati, licet semper fuerint sancti: negari non potest, quin habere potuerint meritum beatitudinis, priusquam ipsam beatitudinem reciperent; sive postea in ipsa beatitudine mereri potuerint, sive non, quod libro sequenti ex professo discutiendum est.

11. *Probatur jam ratione tertii corollarii.* — Ex his igitur tandem concluditur assertio intenta, seu tertium corollarium, nimirum omnes Angelos gloriam in primo instanti creationis suæ de condigno meruisse. Quia in illis concurrerunt tunc omnia ad tale meritum necessaria. Probatur, quia illi erant tunc sancti, et per fidem vivam libere operabantur, se convertendo in Deum ex gratiæ auxilio. Deus autem sic operantibus vitam æternam promisit, juxta illud Jacob. 1: *Accipet coronam vitæ, quam repromisit Deus diligentibus se*, et cap. 2. *Et hæredes regni, quod repromisit Deus diligentibus se.* Hæc enim verba non arctantur ad homines, sed ad omnes diligentes Deum ut sonat, extenduntur. Sicut illa Pauli 2. Timoth. 4. *In reliquo reposita est mihi corona justitiæ, et infra: Non solum autem mihi, sed et his qui diligunt*, etc. Nam sicut supra diximus, dogmata tradita in sacra Scriptura de gratia, et charitate Dei ad Angelos extendi, ita eadem ratione de his, quæ ad repromissionem gloriæ fiunt, sentiendum est. Nam gratiam, et gloriam dat Dominus, et gratiam propter gloriam. Verumtamen sicut hæc promissio in homine includit conditionem *si in gratia deces-*

serit, ut Concilium Tridentinum dixit, ita in Angelo includebat eum proportionem conditionem, si pro statu viæ, seu pro tempore a Deo præscripto, in amore Dei perseveraverit. Atque hoc modo in omnibus Angelis tam bonis, quam malis, qui tunc boni erant, omnes conditiones necessariæ ad meritum de condigno etiam ex parte promissionis inventæ sunt. Omnes ergo, et potuerunt de condigno et de facto primam gloriam per conversionem in Deum meruerunt.

12. *Quid de merito primæ gratiæ, vel augmento ejus in ipso primo instanti.* — Primam vero gratiam de condigno mereri non potuerunt, quia ante meritum dari illis debuit, ut de condigno mereri possent. Unde fit ut ipsa gratia sanctificans sit radix meriti; non potest autem principium meriti cadere sub meritum, saltem secundum connaturalem ordinem, ut nunc supponimus. Et in idem redit, quod meritum debet præmium antecedere saltem naturæ ordine, actus autem conversionis in Deum, licet juxta nostram sententiam antecesserit, quoad substantiam et entitatem suam, gratiam habitualement; tamen ut meritum de condigno non antecessit illam, quia per illam formaliter constitutum est in ratione, et valore meriti de condigno, et ideo sub ratione talis meriti non potuit in eandem gratiam reflecti. Idemque dicendum est secundum aliam sententiam, quæ dicit gratiam habitualement ordine naturæ præcessisse conversionem in Deum, tanquam principium efficiens illam, et in nullo genere causæ fuisse illa posteriorem. Imo ex hoc etiam sequitur, quod nec de congruo potuerunt Angeli primam gratiam mereri, quia nullo modo illis infusa est propter eorum actus, nec actus antecesserunt illam in aliquo genere, quod in omni merito necessarium est; secus vero est in nostra sententia. Nos ergo fatemur, Angelos primam gratiam habitualement meruisse de congruo per conversionem liberam in Deum ex speciali auxilio gratiæ. Nam sicut Angeli per illam conversionem se præpararunt ad gratiam modo convenienti, et quasi connaturali, ita per eandem dispositionem gratiam impetrarunt et congrue meruerunt. Quod etiam de contritione peccatorum confitemur: est autem aliquo modo major ratio in prima justificatione Angelis, vel primi hominis in statu innocentiae, quia persona licet non esset digna simpliciter; nihilominus non erat indigna, sicut est peccator. Et aliunde motio Spiritus sancti, et proportio actus, ad meritum de congruo sufficit. Unde etiam fit, ut non potuerint Angeli in primo instanti augmentum gratiæ

mereri, quod in nostra sententia facile ostenditur, quia prima gratia datur ratione talis actus, eidem respondet gloria eidem gratiæ proportionata, ideoque non habet talis actus valorem ad novum gradum gratiæ promerendum. Quod non tam facile defendet, qui dicunt, actum illum procedere ab habituali gratia, et ita esse effectum ejus, ut nullo modo sit causa: nam actus sic procedens a gratia est meritorius augmenti ejus, ut in posterioribus actibus manifestum est. Sed de hoc latius in materia de Gratia.

CAPUT X.

UTRUM ANGELI IN PRIMO INSTANTI INÆQUALEM GRATIAM CUM PROPORTIONE AD NATURAM ACCEPERINT.

1. *Angeli in primo instanti inæqualem gratiam acceperunt.* — Communis sententia theologorum est, licet omnes Angeli in primo instanti fuerint sanctificati, non tamen omnes æqualem gratiam accepisse, quoad videntur tanquam principium in theologia per se notum supponere: ideoque solum rationem, vel modum illius inæqualitatis inquirimus. Potest autem illud fundamentum declarari, quia sancti Angeli in patria non sunt æquales in gloria; ergo nec in via fuerunt æquales in sanctitate, et meritis; ergo nec in primo instanti viæ fuerunt æquales in gratia. Primum antecedens est notum ex Dionysio toto libro de cælesti Hierar. Et ex communi sensu Patrum in Scripturam intelligentium de Angelorum ordinibus loquentem, qui variis nominibus appellantur, Seraphin, Cherubin, Throni, etc., nam per hæc, non tantum in natura, vel ministeriis, sed etiam in sanctitate, et gloria inæquales Angelorum gradus, et perfectiones significari, Patres intelligunt. Et optime hoc confirmant verba Raphaelis dicentis ad Tobiam: *Ergo sum Raphael Angelus, unus ex septem, qui astamus ante Dominum.* Itemque Dan. 10, *Michael, esse dicitur, unus ex Principibus primis*, et cap. 12, dicit, *Princeps magnus.*

2. *Progreditur probatio inchoata.* — Sicut ergo non omnes homines beati sunt æquales in gloria, sed differunt sicut stella differt ab stella in claritate, ita etiam Angeli inter se comparantur. Hincque evidens est prima consequentia, quia gradus gloriæ respondet merito, et charitati viæ. Secunda vero consequentia non est ita evidens, quia possent Angeli in primo instanti esse æquales in gratia, præsertim si

absque propria dispositione illam receperunt, et in secundo pro vario usu liberi arbitrii inæquale augmentum recipere: nam sicut in illo instanti quidam amiserunt gratiam, et alii in ea perseverarunt; ita inter perseverantes quidam magis, alii minus in ea crescere potuerunt. Nihilominus tamen est illa secunda consequentia valde verisimilis, tum quia sicut inæqualitas, quam Angeli habent in gloria, fuit ex primaria intentione, et prædestinatione Dei, ita verisimile est, a principio inchoasse Deum sanctificationem Angelorum cum varietate, et inæqualitate proportionata illa termino, tum etiam quia varietas hæc non minus ad debitum ordinem, et pulchritudinem Angelorum in statu viæ pertinuit, quam in statu patriæ.

3. *Prædicta gratiæ inæqualitas fuit juxta inæqualitatem naturarum.* — Hac ergo supposita gratiæ inæqualitate in Angelis a primo instanti, inquirimus unde sumenda sit, aut quam rationem et mensuram in illa distributione facienda Deus servaverit. In quo puncto sententia communiter recepta inter theologos est, Deum distribuisse gratiam Angelis juxta proportionem naturalem; ita ut quo Angeli creati fuerunt perfectioris naturæ, eo majori gratia ornati fuerunt. Ita docuit Magister 2, dist. 3, et sequitur D. Thomas, dicta quæst. 62, art. 6, ubi non ut certum, sed ut *rationabile* id docet, idem habet 2, 2, quæst. 24, art. 3, ad 3, quibus locis Cajetanus et omnes expositores id sequuntur. Sumptaque est hæc sententia ex Basilio, l. de Spiritu sancto, cap. 16, dicente: *Cælorum virtutes non suapte natura sanctæ sunt, sed juxta proportionem, qua se invicem superant, a Spiritu habent sanctificationis mensuram.* Similem fere sententiam habet Damascenus, lib. 2, cap. 3, ait enim: *Per verbum omnes Angeli creati sunt, ac per sancti Spiritus sanctificationem omnes perfectionis numeros acceperunt, ita tamen ut pro sua quisque dignitate, et classe luminis gratiæque participes sint.* Videnturque sumpsisse ex Dionysio, libro de cælest. Hierar., ubi Angelos perfectiores in natura dicit propinquiores esse Deo, tum in officio, tum in splendoribus gloriæ et gratiæ, quod a præceptore Paulo didicisse, in cap. 6, profitetur, et ita consequenter ibidem ait: *Primam hierarchiam, sicut est perfectior reliquis, ita primoribus Dei, splendoribus, majori propinquitate conjunctam esse.* Et cap. 7: *Merito prima illa cælestis functio ab altissimis spiritibus agitur, cum sit ordo omnibus celsior, atque sacrator.* Atque ad hunc modum de cæteris in sequentibus capitibus philosophatur. Et

quamvis isti Patres expresse non loquantur de primo instanti creationis, tamen sine dubio idem cum proportione de illo sentiunt: nam indefinite loquuntur, et ratio eadem est, quam D. Thomas reddit, tum ex parte Dei, quia videtur consentaneum sapientiæ ejus, ut quos meliores in natura condebat, in altioribus sedibus gloriæ collocaret, et consequenter etiam majoribus gratiis præveniret; tum ex parte ipsorum Angelorum, quia quo sunt natura perfectiores, eo vehementius et majori conatu per gratiam operantur, et ad illam se disponunt.

4. *Proponuntur rationes contra hanc doctrinam.* — *Prima confirmatur.* — *Secunda.* — Nihilominus tamen resolutio hæc difficultate non caret. Primo, quia inferius non potest esse mensura superioris, natura autem est inferior quam gratia; ergo non potest esse illius mensura. Et confirmatur, quia inde fieret, Luciferum in primo instanti creationis fuisse cæteris Angelis sanctiorem, quod videtur absurdum, cur enim Deus illum in sanctitate aliis præferret, quem sciebat non fuisse in gloria cum illis collocandum? Sequela patet supposita sententia, quod Lucifer omnium Angelorum in natura perfectissimus sit. Secundo, quia alias etiam data esset gratia Angelis juxta proportionem naturalium dilectionum, quas de Deo habuerunt. Consequens concedi non potest; ergo: sequela patet, primo quia non est major ratio de perfectione naturalis essentiæ, vel potentiæ, quam de perfectione naturalis actus. Secundo quia de primo ad ultimum unum sequitur ex alio. Nam si gratia datur juxta capacitatem naturalem, cum amor naturalis uniuscujusque eliciatur, consequenter etiam dabitur gratia juxta proportionem naturalis dilectionis: tum denique quia si aliqua congruitas est in naturali capacitatem pura (ut sic dicam) ita in solo actu primo considerata, major erit in illa perfectio actu secundo dilectionis naturalis Dei; ergo etiam gratia dabitur juxta perfectionem dilectionum naturalium. Hoc autem non esse admittendum probatur, quia alias unusquisque Angelus se aliquo modo disponderet suis viribus ad talem gratiæ gradum, quod juxta sanam doctrinam concedi non potest.

5. *Tertia.* — *Effugium præcluditur.* — Tercio in hominibus non servat Deus illam proportionem; ergo ex parte Dei nihil est cur præsumamus illam servare in Angelis. Dicitur, non esse simile, quia homines sunt ejusdem speciei; non tamen Angeli. Sed contra hoc instatur, tum quia si vera est universaliter in

Angelis illa doctrina, sicut Deus majorem gratiam contulisse dicitur Angelis in specie perfectioribus, ita dicendum est dedisse gratiam æqualem omnibus Angelis ejusdem speciei, si dantur (ut nos supponimus). Ergo in illis discrimen illud locum non habet. Vel certe si inter Angelos ejusdem speciei est aliqua inæqualitas individualis, etiam intra illam servabatur dicta proportio, ut habenti perspicacius ingenium aliquid plus gratiæ collatum fuerit. Cur ergo non idem factum est cum hominibus? Tum etiam quia ratio D. Thomæ, in dicto art. 6, ex parte Dei sumpta, etiam inter homines suo modo locum habet. Ait enim, Deum condidisse naturam angelicam ad gratiam, et gloriam consequendam, et ideo debuisse Angelum in natura perfectiorem in altiori gradu gratiæ constituere: sicut artifex lapides, quos pulchrius, et decentius aptat, ad honorificentiorum partem ædificii ordinat. Quod de hominibus dicere etiam possumus, quatenus unus alio excellentius habet ingenium, vel a supernaturale munus aptior est alio. Et tamen videmus non ita factum esse a Deo, vel fieri, sed interdum homines de se minus aptos ad altiorem gradum, vel ministerium assumere, in quo non deficit Deus ab illa congruentia prudentis artificis, qui pulchrius aptat lapides in nobiliori loco collocandos. Quia hoc verum est de perfectione per se pertinente ad ædificii compagem: quæ in præsentem est perfectio gratiæ, non naturæ. Ergo etiam in Angelis ornando ampliori gratia Angelum minus perfectum in natura, prudentissime illum in excellentiori sede gloriæ collocaret. Sicut nunc fecit non solum in humanitate Christi, et persona Virginis, sed fortasse etiam in multis hominibus, qui ad omnes Angelos in natura comparatos inferiores sunt. Ergo illa ratio nihil obstat, quo minus inter Angelos ipsos, inferiores in natura, superiores in gratia effecerit, ac subinde ipsos in altioribus gloriæ sedibus collocaverit.

6. *Quarta.* — Quarto est etiam difficilis altera ratio, quam D. Thomas ex parte ipsorum Angelorum reddit, scilicet quia perfectiores Angeli magis conati sunt, ut se ad gratiam disponderent. Quæ imprimis non habet locum juxta sententiam negantem, Angelos fuisse sanctificatos per propriam dispositionem. Deinde etiam videtur repugnare cum nostra, et ipsius D. Thomæ sententia asserente, Angelis datam esse gratiam juxta uniuscujusque dispositionem actualem, nam hoc intelligendum est de dispositione supernaturali, ut ex-

posuimus. At vero supernaturalis dilectio, seu dispositio non est melior juxta perfectiorem virtutem naturalem, sed juxta majus auxilium, seu melius principium gratiæ; ergo non potest distributio gratiæ juxta capacitatem, vel facultatem naturalem mensurari. Probatur consequentia, tum quia major, vel minor conatus naturalis non confert per se ad perfectionem actuum supernaturalem: alias aliqua ex parte Angelus suis naturalibus viribus esset causa majoris gratiæ sibi collatæ, quod admittendum non est. Tum etiam quia intellectus Angeli perfectior cum æquali lumine gloriæ, non elicit meliorem visionem, sed juxta proportionem luminis; ergo nec voluntas perfectior, potensque amplius conari in naturalibus, cum æquali vocatione, vel auxilio eliciet meliorem dispositionem ad gratiam: ergo totum pendet ex præveniente auxilio: In hoc autem auxilio non potest sumi inæqualitas, ex naturali conatu voluntatis, ut constat, quia ad primum auxilium non datur dispositio ex parte hominis, vel Angeli; ergo illa diversitas in naturali conatu nihil in præsentem conferre potest. Tum denique, quia hic conatus actualis semper est liber; ergo licet Angelus sit perfectior, potest minus conari, quam inferior Angelus: ergo si inferior pro libertate sua cum auxilio gratiæ, plus conetur, melius disponetur: ergo recipiet majorem gratiam: ergo melior dispositio supernaturalis non sequitur proportionem naturæ, sed meliorem usum libertatis cum eodem, vel majori auxilio proveniente: ergo cum gratia data sit Angelis juxta proportionem primarum dispositionum, non potest constare, fuisse datam juxta proportionem naturalium.

7. *Proximæ rationes non nihil conficiunt.* — Hæc difficultates convincunt, sententiam Magistri, et D. Thomæ, non esse certam, et fortasse in multis Angelis contigisse, ut minus perfecti in natura, vel in primo instanti melius se ad habitalem gratiam disposuerint; vel in secunda morula ferventius Deum amaverint, et illius honorem defenderint, et ideo majorem gratiam, et gloriam consecuti fuerint. Nec in hoc aliquid absurdum, vel minus decens, aut conveniens invenitur. Nihilominus tamen dicimus, sententiam D. Thomæ et Patrum esse rationabiliorem, quia est consentanea providentiæ Dei, et naturæ angelicæ, et ideo dum aliud per revelationem nobis non constiterit, non habemus fundamentum, aut motivum ad negandam dictam proportionem; nec ad asserendum in omnibus, vel aliquibus Angelis im-

mutatam fuisse. Quod nunc præcipue explicabimus in prima sanctificatione Angelorum in primo instanti facta, solvendo difficultates propositas: in sequenti vero capite aliquid addeamus de augmento gratiæ et de toto Angelorum merito.

8. *Ad primum rationem in n. 4.* — Ad primam ergo respondemus, concedendo, perfectionem naturæ angelicæ non esse mensuram gratiæ aut distributionis ejus inter Angelos, sicut nec est inter homines; sed propria, et primaria regula est voluntas divina, juxta illud 1, ad Cor. 12: *Dividens singulis prout vult, et illud, Cujus vult miseretur, et quem vult indurat*, Rom. 9, et similia quæ in Angelis eandem rationem habent. Nihilominus tamen ex parte naturæ angelicæ potest considerari veluti fundamentum remotum, aut occasio, ob quam Deus ex mera liberalitate, et voluntate distributurus gratiam Angelis, sapienter voluerit juxta proportionem naturalium illam gratiæ distributionem facere. Aliqui vero nimis scrupulose formidant concedere, in natura Angelorum inventam esse congruitatem aliquam ad illam distributionem gratiæ cum tali proportione faciendam, vel Deum in dando tali Angelo gratiam nullo modo respexisse ad perfectionem naturæ ejusdem, tanquam ad causam, quia alias tota gratia daretur per modum retributionis, et non liberalis donationis, et sic gratia non esset gratia.

9. *Ad confirmationem in ipso n. 4.* — Sed hæc illatio parvi momenti est, quia retributio non habet locum, nisi ubi aliquid confertur intuitu operis liberi. Hic autem non dicimus respexisse Deum ad opera bona Angelorum per vires naturæ facta, ut ratione illorum gratiam distribuerit, sed respexisse ad perfectionem naturæ, et voluisse servare proportionem ad illam in gratia distribuenda, quia juxta sapientiam suam hoc indicavit esse congruentius, et commodius ad pulchritudinem sui operis. Sicut quod voluerit Deus tale corpus celeste in sublimiori loco collocare, et in hominum domicilium destinare, fundamentum aliquod habet in perfectione talis corporis, ex qua magna congruitas sine ulla umbra retributionis redundabat. Vel sicut perfectio naturæ intellectualis, aliquo modo fuit ratio, vel causa, ob quam Deus illam potius, quam naturam tantum sensibilem ad ordinem gratiæ sublevaret, et tamen in illo respectu nulla suspicio retributionis invenitur: sic etiam ordo perfectionis naturalis Angelorum potuit esse occasio, vel motivum aliquod servandi similem